

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки
Житомирського державного університету імені Івана Франка, академік Академії
міжнародного співробітництва з креативної педагогіки "Полісся".

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті аналізуються та обґрунтовуються підходи до визначення понять "творчість", "педагогічна творчість", "творча діяльність", "креативність", "обдарованість", "інновації"; висвітлюються основні положення авторської концепції і технології розвитку креативності та підготовки майбутніх магістрів освіти до інноваційної педагогічної діяльності.

Ключові слова: творчість, педагогічна творчість, творча діяльність, креативність, і обдарованість, інновації; технологія підготовки магістрів освіти до творчої педагогічної діяльності.

ТНе йі\$егені арргоаскез іо .ШеніЩсаііон зиск сонсеріз а\$ "сгеаііуіу", "ейісаііонаі сгеаііуіу", "сгеаііуе асіМіу", "сгеаШене\$\$", "сієуєгпсзз", "іппоуаііом" аге апаіуіей іп іке азіісіе. ТНе таіп /еаіігея о/іке аііког'з сонсері апа¹ іке іескпоІо\$у о/ іке ргерагаііон о/Махіегз І о/ ейісаііон іо іппоуаііуе реіа\$о\$ісаІ асііуіу аге кцікїфіей іп іке азіісіе Бу іке аііког. Сотеауенііу, іке іncіmіon о/ \$гаііаіе \$ііуені\$ іп уагіоуз іуре\$ о/ сгеаііуіу Ба\$ей он ікеіг і сгеаііуе аБШііез ептгез іке йехеіортепі о/ ікеіг сгеаіШіу, емоііонаі ехаііаііон, зрігііаі \$гоШк, апі е\$есііуе ргерагаііон /ог сгеаШе іппоуаііон.

Кей м>огсі8: сгеаіШіу, ейісаііонаі сгеаШііу, сгеаШе асіілліу, сгеаШіу, сІе\>ете85. іппоуаііом; іескпоІо\$у о/ іке ргерагаііон о/ Мазіегз о/ ейісаііон іо іппоуаііуе реіа\$о\$іса\ асііуіу.

В статтє аналізуються разніє подходы к определению понятий "творчество". І "педагогическое творчество", "творческая деятельность", "креативность", "одаренность". "інновації"; освещаются основніє положенія авторской концепції и технологій-, подготовки магистров образования к инновационной педагогической деятельности.

Ключевіє слова: творчество, педагогическое творчество, творческая деятельность. І креативность, одаренность, інновації; технологія подготовки магистров образования к І творческой педагогической деятельности.

Постановка проблеми. Інтернаціоналізація всіх сторін суспільного життя, входження України до Європейського освітнього простору, стрімке зростання обсягу інформації. ! ринкові умови життя потребують зміни парадигми освіти у напрямі виховання творчо: І особистості.

Проблемам розвитку креативності та формування творчої особистості, педагогічної І творчості присвячена низка наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених (Ф. Баррон. І Д. Богоявленська, Дж. Гілфорд, О. Кульчицька, В. Моляко, В. Рибалка, С. Сисоєва та ін.).

Метою цієї статті є наукове обґрунтування різних підходів до понять "творчість". І "педагогічна творчість", "креативність", "обдарованість", "інновації", висвітлення авторсько: І концепції та технології розвитку креативності майбутніх магістрів освіти та підготовки їх до І творчої педагогічної діяльності.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що в педагогічних джерелах все частіше ! вживаються поняття "креативність", "творчість", "педагогічна творчість" без чіткого і: розмежування. Намагання створити єдину термінологічну систему, запозичення велико: кількості іншомовних термінів у теорію педагогіки іноді призводить до неточнок

відображення сутності педагогічного явища у визначенні понять, волюнтаризму у їх застосуванні.

На нашу думку, у визначенні будь-якого поняття потрібно виходити:

- з природи, сутності педагогічного явища, факту, процесу;
- напрацювання вчених, які досліджували це явище і ввели в науковий обіг цей термін;
- етимології слова, що вживається для означення, оскільки його сутність носить сторичний характер, воно є відбитком думок іноді декількох поколінь.

Креативність, творчість, обдарованість - це дуже складні явища, оскільки мають біосоціальну природу і, на нашу думку, потребують комплексних досліджень, об'єднаних зусиль фізіологів, філософів, психологів, педагогів.

Вже на початку 60-х років минулого століття було описано більш ніж 60 визначень креативності, а та кількість, що існує на сьогодні потребує ґрунтовного аналізу.

Сама проблематика вивчення креативності має достатньо давню історію. Поняття креативності набуло розповсюдження у 50-і роки ХХ століття завдяки дослідженням Дж. Гілфорда, який звернув увагу на різницю між дивергентним і конвергентним мисленням. Дж. Гілфорд запропонував концепцію креативності, довівши різницю між інтелектом і творчістю. Цій проблемі присвячені праці зарубіжних (Ф. Баррон, К. Роджерс, Дж. Рензулі, Р. Стенберг, Д. Богоявленська, О. Матюшкін) та вітчизняних психологів (В. Моляко, О. Кульчицька, В. Рибалка, В. Клименко). У вітчизняній психології за радянських часів креативність розглядалась як синонім поняття творчість. Звернувшись до праць І. Сеченова, І. Павлова можна стверджувати, що креативність - це властивість мислення. Дж. Гілфорд визначає 6 параметрів креативності: здатність бачити і визначати проблеми, генерувати велику кількість ідей, удосконалювати об'єкт, додаючи деталі, розв'язувати проблеми, відповідати на дію подразників нестандартно (оригінальність), продукувати різноманітних ідей (пластичність), здатність до аналізу та синтезу [4].

На основі цих теоретичних передбачень Дж. Гілфорд розробив тести для програми дослідження здібностей, які тестують переважно дивергентну продуктивність. Подальшим розвитком цієї програми стали дослідження Є. Торренса. Є. Торренс розробив тести в ході навчально-методичної роботи з розвитку творчих здібностей дітей.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови (укладач і головний редактор В. Т. Бусел) креативність визначається як творча, новаторська діяльність; креативний - творчий [1, с. 583].

Отже, креативність має біосоціальну природу. Розвиток креативності можливий на основі розвитку творчих здібностей у процесі діяльності. Творчість - одне зі складних і таємничих явищ людського життя. Їй властиві одночасно знання відомого, доведеного і фантазія, уява; сумління, працелюбство, опора на розрахунок і інтуїція, єдність свідомого і підсвідомого.

Сучасна наука дає таке визначення творчості: діяльність, що породжує дещо якісно нове, яке відрізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною цінністю. Поняття творчість пов'язано з поняттям обдарованість. Відомий український вчений, академік В. Моляко визначає обдарованість як системне утворення, яке є координатором, регулятором, стимулятором творчої діяльності; сприяє знаходженню таких рішень, що дозволяють людині краще пристосуватися до світу оточення інших людей, самого себе.

Творчість - це процес, який відбувається у різних видах діяльності, у тому числі і педагогічній діяльності. Специфіку педагогічної творчості визначив у свій час В. Сухомлинський. Специфіка педагогічної творчості, на думку В. Сухомлинського, полягає у тому, щоб вчитель знайшов такі методи впливу, які б сприяли б перетворенню книжкових наукових ідей у свідому систему знань, почуттів і переконань. Специфіка педагогічної творчості полягає у тому, що результатом творіння, є не річ, як в техніці, не образ, як у мистецтві, а духовний світ особистості, - і це покладає на вчителя величезну відповідальність, і робить педагогічну професію соціальнозначущою.

У наукових джерелах педагогічна творчість розглядається з точки зору: оптимізації: навчально-виховного процесу (Ю. Бабанський, В. Кан-Калік, М. Поташнік, Л. Рувінський, І. Раченко); як цілісний процес професійної реалізації і самореалізації педагога (С. Сисоєва); як інтегративна якість особистості (З. Левчук, Л. Лузіна); як критерій якісного становлення особистості (Н. Кічук).

На думку вчених педагогічна творчість може виявлятися у педагогічній науці і практиці на різних рівнях. Дослідницькі підходи до цієї проблеми можна поділити на дві групи: перший - визначає рівні творчості професійної діяльності досвідчених педагогів (Ю. Бабанський, В. Загвязинський). Ю. Бабанський виділяє три рівні творчості: професійна майстерність, новаторський і дослідницький рівні. Друга група вчених виділяє рівні прояв} всіх учителів, які прагнуть до творчості (В. Кан-Калік, Н. Кузьміна, С. Сисоєва, І. Раченко). В. Кан-Калік виділяє такі рівні діяльності педагога щодо його вміння керувати засвоєнням знань через взаємодію з учнівським колективом: елементарної взаємодії (коли вчитель діє за методом порядку, шаблоном, без творчої переробки); рівень оптимізації; евристичний рівень (коли вчитель використовує творчі можливості живого спілкування); рівень повно}; самостійності щодо творчої організації навчально-виховного процесу.

С.Сисоєва визначає чотири рівні творчої діяльності вчителя: репродуктивний (працює на основі напрацьованих до нього методик, вибирає ті, що відповідають конкретним умовам і його праці та індивідуальним психологічним особливостям учнів); раціоналізаторський (вносить деякі елементи до навчально-виховного процесу); конструкторський (на основі досвіду конструювання вирішення власних проблем); новаторський (працює на нових засадах) [6].

І. Раченко пов'язує педагогічну творчість з науковою організацією праці вчителя визначає такі рівні: рівень проб і помилок; фрагментарна модернізація; планомірне удосконалення; творчий.

Особливість педагогічної творчості полягає в тому, що вона в міру розвитку науки стала більш керованою і спрямованою на досягнення оптимальних результатів і засобів. Поняття педагогічна творчість безпосередньо пов'язано з поняттям педагогічної інновації.

Поняття педагогічна інноватика, інновації введено у науковий обіг відносно недавно їх поява зумовлена розширенням міжнародного співробітництва в галузі педагогіки. Аналіз теоретичних праць, які були до появи цього терміну доводить, що в педагогічній теорії: практиці використовувалися терміни - творчість учителя, творча лабораторія, педагогічне новаторство тощо. Термін інновації почав використовуватися в 80-х роках у дослідженні І. Лернера, В. Беспалька, М. Скаткіна, В. Сластеніна. В їх працях цей термін не тільки застосовується, але й обґрунтовується. Педагогічна інновація - процес створення, поширення і використання нововведень для розв'язання тих педагогічних проблем, які до цього часу і вирішувалися по-іншому. Педагогічна інноватика займається значним комплексом проблем педагогічної творчості. В. Сухомлинський у праці "Розмова з молодим директором школи!" стверджує, що педагогічна творчість має широкий розвиток там, де її підтримує адміністрація, і "директор є посередником між наукою і практикою". Велике значення для вияву педагогічної творчості має створення матеріальних умов.

Розвиток креативності, обдарованості, творчості особистості потребує спонукальної дії з боку суспільства, соціуму, батьків, школи, вчителя. Майбутній вчитель має бути готовий до інноваційної діяльності, до педагогічної творчості. Така підготовка у Житомирському державному університеті імені Івана Франка проводиться на рівні бакалаврата магістратури. Нами розроблена концепція педагогічної підготовки магістрів освіти, в якій педагогічна підготовка магістрів виступає в органічній єдності загального, особливого і одиничного. Як загальне, вона відображає закономірності здобуття вищої освіти та є складовою означеної системи; як особливе - має свою специфіку, зумовлену особливостями майбутньої професійної інноваційної діяльності, необхідністю поєднання фахової, педагогічної та науково-дослідної діяльності; як одиничне - відображає залежність і

педагогічної підготовки від індивідуальних особливостей магістрів, рівня їх знань, інтересів, кильностей.

Провідна ідея концепції ґрунтується на положеннях про особистісний характер розвитку індивідуальності педагога, здатного до інноваційної діяльності.

Головним атрибутом індивідуальної парадигми є свобода творення, яка виявляється у творенні себе як педагога, власної духовності й культури. Це передбачає визначення співвідношення індивідуального підходу до формування особистості магістра із загальними вимогами у системі освіти, узгодження програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, з вільним вибором змісту освіти, організацією особистісно орієнтованого навчання. Метою такого типу навчання є вдосконалення змісту та методів, створення розвивального середовища для індивідуальної самореалізації студента магістратури, розвитку і саморозвитку його особистісних якостей.

Сутнісними ознаками особистісно орієнтованого навчання є: гуманне суб'єкт-суб'єктне співробітництво всіх учасників навчально-виховного процесу; діагностично-стимулюючий спосіб організації пізнавальної діяльності; проектування індивідуальних досягнень; урахування особливостей студентства як соціальної групи та діапазону особистісних потреб майбутнього фахівця у методиці викладання всіх дисциплін, зокрема „Педагогіки вищої школи”; різнобічність і різноманітність видів діяльності магістранта та системи оцінювання її результатів; особистісно орієнтований стиль спілкування, що передбачає діалог, взаємодію і доброзичливу вимогливість. Дослідницько-орієнтована парадигма характеризується: створенням середовища пошуку і творчості; реалізацією сучасних інноваційних інтерактивних, інформаційних технологій навчання у* підготовці майбутніх фахівців найвищого освітньо-кваліфікаційного рівня „магістр”; формуванням пізнавальної самостійності (потреби і вміння самостійно мислити, здатність орієнтуватися в новій пізнавальній ситуації, бачити проблему і шляхи її розв'язання). Пізнавальна самостійність включає мотиваційний, змістовий і процесуальний компоненти.

Концепція педагогічної підготовки магістрів ґрунтується на теоріях філософів: М. Бердяєва, В. Біблера, І. Блауберга, В. Кременя; синергетиків: О. Князевої, І. Пригожина, І. Стінгерс, М. Федорової, Г. Хакена; педагогів: А. Алексюка, С. Гончаренка, І. Дичківської, Н. Кузьміної, В. Сухомлинського, К. Ушинського; психологів: Б. Ананьєва, Л. Виготського, Дж. Гілфорда, О. Леонтьєва, А. Маслоу, К. Платонова, К. Роджерса, С. Рубінштейна.

Розроблена нами концепція педагогічної підготовки магістрів ґрунтується на принципах евристичної педагогіки.

Евристичне навчання нами розглядається як цілісне навчання через відкриття, через власне проникнення магістранта у глибини природи, сутності педагогічної інноваційної діяльності, у ньому відбувається інтеграція як об'єктів, так і способів пізнання.

Евристичне навчання є особистісним, оскільки припускає не стільки вивчення, скільки переживання магістрантом педагогічної дійсності у власній теорії творчості.

Реалізація концептуальних ідей забезпечується: методологічними та теоретичними засадами; розробленою моделлю та технологією, які втілюються через систему організаційно цілісного процесу педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти в університеті. Розвиток креативності та підготовка магістрів до педагогічної творчої діяльності можливі за рахунок введення нових технологій і включення студентів магістратури в науково-дослідну діяльність.

Розроблена нами технологія побудована за принципами евристичного навчання.

Під принципами евристичного навчання ми розуміємо виявлені дослідним шляхом положення, на основі яких здійснюється евристичне навчання в конкретних умовах навчального предмета. До цих принципів належить принцип особистісного цілеутворення студента (освіта кожного студента відбувається на основі і з обліком його особистих навчальних цілей).

Цей принцип спирається на глибинну якість людини - здатність до постановки цілей своєї діяльності. Незалежно від ступеня усвідомленості своїх цілей людина живе з уродженою потребою і можливістю ставити і досягати їх. Великий учений І. Павлов

розглядав постановку людиною цілей на рівні інстинктів. У роботі „Рефлекс цілей” він називає акт прагнення людини до мети однією з головних умов її життя, а умовою плідного прояву рефлексу мети вважав наявність певних перешкод: „Якщо кожний з нас буде плекати цей рефлекс як найціннішу складову істоти, якщо батьки й усі учителі всіх рангів зроблять головним завданням зміцнення і розвиток цього рефлексу в опікуваній масі, якщо наші громадськість і держава відкриють широкі можливості для практики цього рефлексу, то ми І перетворимося на тих, ким повинні і можемо бути” [5, с. 18].

Беручи за основу позицію І. Павлова, ми вважаємо за необхідне включити принцип особистісного цілеутворення до провідних дидактичних принципів не лише евристичного, а й будь-якого іншого особистісно орієнтованого типу навчання, тому що це ключовий принцип, який забезпечує продуктивну освітню діяльність і самореалізацію студентів, магістрантів.

Принцип особистісного цілеутворення передбачає необхідність усвідомлення цілей творчої роботи як студентом, так і викладачем. Коли ж їхні цілі різні, то це зобов'язує творчого викладача не домагатися зміни цілей студента в обраній їм темі або проблемі, а допомогти студентові усвідомити, сформулювати і досягти їх.

Принцип вибору індивідуальної освітньої траєкторії. Магістрант має право на усвідомлений і погоджений з педагогом вибір основних компонентів своєї освіти: змісту. І цілей, задач, темпу, форм і методів навчання, особистісного змісту освіти, системи контролю й оцінки результатів.

Творчість магістрантів можлива лише за умов волевибору елементів освітньої діяльності. Для цього ми в процесі викладання педагогіки вищої школи забезпечуємо і магістрантам вищої школи право вибору цілей заняття, способи їхнього досягнення, теми творчої роботи, форми її виконання і захист, заохочуємо власний погляд магістранта на проблему, його аргументовані висновки і самооцінки.

З нашого погляду, принцип можливості вибору освітньої траєкторії відноситься не І тільки до студентів, а й до викладачів. Обговорення на заняттях різних точок зору і позицій, захист альтернативних творчих робіт на однакову тему вчать толерантному ставленню студентів-магістрантів до інших позицій і результатів, допомагає їм зрозуміти закон багатоутворення шляхів осягнення істини. Крім того, одночасна презентація студентами різних робіт з однієї спільної тематики створює особливу освітню напруженість, що спонукає І присутніх до особистого саморуку й евристичного пошуку рішення. Наприклад, семінарське І заняття з теми готується студентом магістратури у декількох варіантах [3].

Наступний принцип - *принцип метапредметних основ змісту освіти.* Основи зміст } освітніх галузей і навчальних дисциплін (педагогіки, освітніх технологій, педагогічної І творчості, психології, психології вищої школи) складають фундаментальні метапредметні | об'єкти, що забезпечують можливість суб'єктивного, особистісного пізнання їх студентами. На І метапредметному рівні звичайне різноманіття понять і проблем зводиться до відносно невеликої кількості фундаментальних освітніх об'єктів - категорій, понять, символів, принципів, законів, теорій, що відображають певні галузі реальної педагогічної дійсності. При конструюванні навчального мета предмету враховується можливість суб'єктивного пізнання кожним студентом І змісту предмета педагогіки вищої школи. Такий підхід передбачає одержання магістрантами продуктів пізнання, що мають індивідуальні почуттєві вираження.

Принцип продуктивності навчання. Головним орієнтиром навчання є особисте освітнє зростання магістранта, що складається з його внутрішніх і зовнішніх освітніх продуктів І навчальної діяльності.

Навчання орієнтовано не стільки на вивчення відомого, скільки на створення студентами власного освітнього продукту.

У Житомирському державному університеті імені Івана Франка проводиться систематична поглиблена підготовка студентів магістратури до розвитку креативності І засобами інноваційної педагогічної діяльності шляхом розробки творчих науково-дослідних проектів з актуальних проблем вищої школи. На початку навчального року кожен магістрант отримує тему дослідження за власним бажанням. Незалежно від його виду (історичне. І

теоретико-експериментальне, методичне), магістрант за допомогою викладача окреслює загальні контури наукового пошуку, визначає його орієнтири та основні етапи, формулює дослідницькі завдання.

Висновки. Якість виконання науково-дослідної роботи магістранта залежить від готовності магістранта до її організації і проведення. Під готовністю ми розуміємо інтегративне динамічне утворення, що відображає здатність особистості під керівництвом викладача організувати власну науково-дослідницьку діяльність у процесі навчання і включає такі компоненти: творчі можливості, компетентність оволодіння технологією наукового дослідження та викладу і захисту результатів наукового дослідження [2, с. 207].

Кожний студент - неповторна особистість і розкритися може тільки в діяльності.

Отже, включення магістрантів у різні види творчості з урахуванням їх творчих оживлостей забезпечує розвиток їх креативності, емоційне піднесення, духовне зростання, ефективно підготовку до творчої інноваційної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та СБ) / [уклад, і голов. ред. В. Т. Бусел]. - К.- Ірпінь : ВТФ „Перун”, 2009. - 1736 с.
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підруч. [за модульно-рейтинговою системою навчання для студ. магістр. / С. С. Вітвицька]. - К. : Центр навчальної літератури, 2006. - 401с.
3. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи : навч. посіб. за модульно-рейтинговою системою навчання для студ. магістр. / С. С. Вітвицька. - К. : Центр навчальної літератури, 2005. - 396 с.
4. Гилфорд Дж. Три сторони інтелекта / Джо Пол Гилфорд ; [пер. с англ. З. А. Голубевой] // Психологія мислення [сб. / ред. А. М. Матюшкин]. - М. : Прогресс, 1965. - С. 443-456.
5. Павлов И. П. Рефлекс целей. Один из очередных вопросов физиологии больших полушарий / И. П. Павлов // Полное собрание сочинений. - М. : Изд-во АН СССР, 1951. - Т. 3. - Кн. 2. - 440 с.
6. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня : [монографія] / С. О. Сисоєва. - К. : Поліграфкнига, 1996. - 286 с.

УДК 371

Власенко ОлМ.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка, член-кореспондент Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки "Полісся".

РЕАЛІЗАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ В ОСВІТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано положення основних філософських наукових шкіл, розглянуто сучасні підходи до теорії цінностей у контексті методологічного забезпечення теорії та практики формування сучасного змісту освіти. Автор досліджує теоретичні погляди науковців щодо проблеми цінностей у науковій літературі, визначає характерні особливості різних філософських концепцій в контексті проблематики дослідження, окреслює вплив філософських концепцій теорії цінностей на реалізацію аксіологічного підходу в сучасній освіті. Система цінностей виступає регулятором поведінки, що проявляється в усіх сферах діяльності людини. Основною ланкою реалізації системи цінностей в суспільстві є система освіти, гуманітарна складова якої має вирішальний вплив як на забезпечення цілісності окремої людини, так і людської цивілізації у цілому.

Ключові слова: аксіологія, освіта, аксіологічний підхід, цінності, система цінностей.

Розіііон о/ Базіс ркііозорпіскаі зсіеніЩс \$кoooI\$ і\$ анаіугей іn тке агіісіе, іНе тойегп арргоасНез о/ іке ікеогу о/ \aIue\$ аг є іn\е\$ii^аіей іn іНе сопіехі о/ іНе теіНоа¹оІо\$іскаІ ргоуісііпз